

POSUZOVÁNÍ VLIVŮ NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - METODY PRO PŘEDBĚŽNOU ROZHODOVACÍ ANALÝZU EIA

Recenze publikace

Kniha prof. Ing. Josefa Říhy, DrSc. vyšla v červnu 2001 ve vydavatelství ČVUT. Tato kniha poskytuje ucelený přehled o teoretických základech a metodologii posuzování vlivů na životní prostředí ve smyslu procesu EIA (Environmental Impact Assessment). Aktuálně zobecňuje mezinárodní poznatky a zahrnuje četné příklady používaných formalizovaných pracovních postupů opomíjených v domácí praxi. Rozvíjí pomocné nástroje axiologie jako nauky o hodnotě a oceňování v procesu rozhodování o kvalitě životního prostředí.

Obsah v rozsahu 476 stran je členěn do 13 kapitol a předmluvy včetně 93 tabulek, 51 obrázků a seznamu použitých symbolů, zkratk, pojmů, rejstříku, anglického souhrnu a obsáhlého přehledu literatury. Pojetí je koncipováno na současné úrovni poznání, obohacené vlastními teoretickými a praktickými zkušenostmi autora. Po stránce věcného obsahu text navazuje na

dřívější práce autora, které jsou aktualizovány především s ohledem na platné domácí legislativní normy a předpisy Evropské unie.

Dílo řeší teoretické i praktické možnosti včasného posouzení potenciálně možných přímých, sekundárních, terciárních a časově odložených vlivů plánovaných investic s velkým územním dosahem, ekonomickými náklady, společenskými důsledky a mírou přijatého ekologického, zdravotního a ekonomického rizika. Důraz je položen na prvopočáteční etapu tzv. předběžného posuzování, která zahrnuje pomocné pracovní a formalizované nástroje pro rozhodovací analýzu procesu EIA. Problematika EIA v současné době splňuje čtyři požadované postuláty samostatného vědního oboru tím, že se vyznačuje vlastní teorií, terminologií, metodologií a zpětnou vazbou v podobě příkladových studií.

Monografie představuje souhrnný přehled komplexní problematiky, která se nachází na pomezí mnoha vědních oborů a praktických činností. **Kapitola 1** (strana 29-58) nahrazuje formální úvod a zdůrazňuje historický význam této činnosti v rámci řízené péče o životní prostředí spolu s charakteristikou celosvětového dynamického vývoje procesu EIA. Je patrné, že současný vývoj překonává původní koncepci EIA a nastává transformace celkového úsilí o přímý proces posuzování udržitelného rozvoje, jak dokládá obsah **kapitoly 2** (strana 59-89). V této kapitole jsou teoreticky doloženy strategické scénáře pro různě definovaný udržitelný rozvoj v návaznosti na funkce statků přírody a jejich exploataci. Demokratický charakter procesu EIA vyžaduje kvalifikovanou účast veřejnosti, což na podkladě mezinárodních uzácní je podrobně uvedeno v **kapitole 3** (strana 90-100).

Hlavní pracovní etapy počáteční analýzy představují screening a scoping. Fundamentální a zcela vyčerpávající výklad poskytují **kapitoly 4** (strana 101 až 148) a **5** (strana 149 až 175). Vedle souhrnného přehledu používaných metod je glosován doporučený postup UNDP a objasněn problém zadávacích podmínek včetně způsobu určování významnosti očekávaného impaktu. **Kapitola 6** (strana 176 až 188) vyčerpávajícím způsobem pojednává o významu variant, které tvoří jádro procesu EIA. Zde autor správně přejímá a deklaruje prapůvodní myšlenku amerického zákona NEPA z roku 1970, podle které „bez variantního řešení nelze určit řešení optimální“. Problematice určování potenciálního vlivu je dále věnována samostatná **kapitola 7** (strana 189 až 220), kterou autor zpracoval v duchu anglosaského pojmu „assessing“. Problematika technického způsobu posuzování impaktu je správně spojena s problematikou rizikové analýzy, ekologickým auditem a monitoringem.

Strategické posuzování vlivů na životní prostředí (SEA) je v současné době pokládáno za „druhou generaci EIA“. Této otázce je věnována samostatná **kapitola 8** (strana 221 až 254). Ve stati jsou specifikovány rozdíly procesů EIA a SEA a problém je vhodně doplněn případovou studií autora z aktuální praxe ČR. V díle je dále doloženo, že posuzování vlivů na životní prostředí je úzce propojeno s otázkami biodiverzity a indikátory životního prostředí (**kapitola 9**, strana 255 až 276) a ekonomikou životního prostředí (**kapitola 10**, strana 277 až 318).

Kapitola 11 (strana 319 až 410) představuje stěžejní přínos autora pro rozvoj

oboru posuzování vlivů na životní prostředí. Vyčerpávajícím způsobem pojednává o obsahu, cílech a metodách rozhodovací multikriteriální analýzy pro účely procesu EIA. Objasňuje strategii rozhodování a metodologii pro analýzu komplexního systému životního prostředí včetně ekonomické aktivity a nejčastěji používaných formalizovaných pracovních postupů. Studium této statě umožní lépe pochopit axiomatickou teorii užitku a způsoby její aplikace; podrobně jsou klasifikovány hlavní modelové přístupy a způsoby kvantifikace kvalitativních a kvantitativních multiplikátorů pro rozhodovací proces.

Text zahrnuje formulaci původní graficko-analytické metody totálního ukazatele kvality prostředí TUKP spolu s dalšími pomocnými nástroji na podporu této metody v praxi, kterou autor vyvíjel od roku 1981 a postupně testoval na Stavební fakultě ČVUT v Praze.

Dílo uzavírají statě o metodickém materiálu EU pro následnou revizi a přezkoumání vypracovaného dokumentu z hlediska jeho úplnosti a kvality (**kapitola 12**, strana 411 až 417) a stať se stručným kritickým zhodnocením počátku procesu EIA v ČR od roku 1992 (**kapitola 13**, strana 418 až 449). V obou případech jsou velmi cenné prezentované výsledky případových studií z domácí praxe, na kterých se autor podílel.

Závěry

Neobyčejně široké téma je zaměřeno na základní kapitoly teorie a metodologie procesu EIA. Důraz je kladen na poznání axiomatické teorie kardinálního užitku MUT (Multiattribute Utility Theory) a na systémový inženýrský přístup v aplikaci

hodnotové analýzy. Úspěšná práce v této oblasti předpokládá zvládnout řadu dílčích metodických postupů a pracovních operací, které souvisejí s etapou screeningu a scopingu, posuzováním impaktu a rizika, katalogy kritérií, vyhodnocovacími funkcemi a křivkami, tvorbou a hodnocením variant, rozhodovacím procesem, prací expertů, se stykem s veřejností, apod. Za neoddelitelnou součást procesu EIA je pokládána riziková analýza.

Monografie skýtá informaci o procesu posuzování vlivu stavebních záměrů a činností na životní prostředí podle platné právní úpravy na pozadí klíčových předpisů Evropské unie. Aktuální domácí systém je konfrontován s praxí vedoucích zemí v problematice EIA pomocí zobrazené časové řady tohoto procesu, čímž je naznačeno kritické hodnocení dosavadní domácí praxe. Obsah textu je plně kompatibilní s domácí legislativou pro řízenou péči o životní prostředí a pro posuzování vlivu na životní prostředí v časové úrovni roku 2000. Obsáhlý přehled převážně zahraniční literatury orientuje k dalšímu hlubšímu studium.

Studium textu přispěje ke správnému pochopení procesů, určujících a ovlivňujících budoucí vývoj životního prostředí, na základě poznání prvků a interakcí existujících uvnitř komplexního ekosystému člověka. Jde o rozvoj myšlení v souvislostech, které se v současné době formuje jako model ekologického myšlení příštích generací. Studium umožňuje individuální orientaci na hierarchizaci hodnot.

Zdeněk Kos